

Översikter och meddelanden

Sakkunnigutlåtanden för tillsättning av professuren i statskunskap, med inriktning mot offentlig förvaltning, i Göteborg

Utsedd att vara sakkunnig i rubricerade tillsättningsärendet får jag härmed avge följande utlåtande.

I ledigkungsörelsen talas om en tjänst som professor i statskunskap och det heter att "ämnet är statsvetenskap med inriktning mot offentlig förvaltning". Karakteristiken är tydlig nog, och synes inte ge anledning till nämnvärda tolkningssvårigheter.

Som sökande till tjänsten hade vid ansökningstidens utgång anmält sig docent Lennart Brantgärde, Kålleröd, och tf professor Lars Strömberg, Lerum.

Jag har tidigare i andra sammanhang haft anledning att yttra mig över de sökande och därvid granskat större delen av den produktion som de nu återoppar. I den mån jag funnit mina tidigare omdömen allttjämt vara korrekta och hållbara, har jag inte i överdriven nit strävat efter språklig originalitet utan tillåtit mig att nyttja mina förutvarande formuleringar.

Brantgärde (f 1938) avlade licentiatexamen 1971 och filosofie doktorsexamen 1974. Han antogs som docent i statskunskap 1982. Doktorsavhandlingen behandlade "*Kommunerna och kommunblocksbildningen*" och utgjordes av en utbyggd licentiatavhandling om verkställigheten av kommunblocksreformen. Bägge avhandlingarna ingick som ett led i den genomgripande analys av det svenska kommunalpolitiska systemet, som företogs i det av Riksbankens jubileumsfond stödda kommunalforskningsprojektet.

Även om undersökningen i viss mån präglas av att den tillkommit som en del i ett större sammanhang, måste det framhållas, att den fått en ovanligt självständig utformning. Delvis sammanhänger detta med att studien faller en smula vid sidan av kommunalforskningsprojektets huvudsyfte – att söka belysa de mera generella och teoretiskt intressanta sambanden mellan å ena sidan kommunal indelning och å andra sidan kommunal självstyrelse. Kommunblocksreformen var i viss mening en engångsföreteelse, och undersökningarna inom det särskilda delprojekt, som skapades för att följa reformens

genomförande, kunde därför lätt få en mera historisk-ideografisk än samhällsvetenskaplig-nomotetisk karaktär.

Det skall dock genast betonas att andra omständigheter varit mera avgörande för Brantgärdes uppläggning av studien. Viktigast är att författaren på intet sätt låtit "engångskaraktären" hos reformen bli ett motiv för att göra undersökningen ateoretisk eller deskriptiv. Tvärtom, författaren har uppenbarligen känt ämnets avgränsning som en utmaning. Kommunernas yttranden över länsstyrelsens förslag till blockplan är det material som ligger till grund för framställningen, och Brantgärde demonstrerar intensitet och uppfinningsrikedom i arbetet på att avvinna det synpunkter av intresse. I sin analys av kommunernas ställningstaganden och sina försök till förklaring av skeendet begagnar han med stor finesse delvis ganska intrikata tekniker. Även om de metodologiska inslagen ibland känns överdimensionerade i förhållande till behandlingen av sakfrågorna, är doktorsavhandlingen som helhet en god prestation.

Förutom licentiat- och doktorsavhandlingarna återoppar Brantgärde ytterligare 28 skrifter. Flera av dessa är av vikt för bedömningen av författarens meriter som läromedelsproducent och ur pedagogiskt-administrativ synvinkel men saknar nämnvärd betydelse vad beträffar karakteriseringen av den vetenskapliga skickligheten.

En sorts mellanställning intas av uppsatsen "*Trädanalys – en multivariat analys teknik tillämpad för kvalitativ beroende variabel*" (nr 4 och 6). Den visar att Brantgärde i anslutning till avhandlingen fick tillfälle att tränga förhållandevis djupt in i samhällsvetenskapliga metod- och teknikfrågor, att han har förmåga att tillgodogöra sig modern statistisk teori och att han kan anpassa lärdomarna för egna syften. – I viss mån kan samma sak sägas om ytterligare en förtjänstfull uppsats, också den starkt präglad av författarens intresse för metodfrågor. Den heter "*Simulerade val med majoritetsvals-system*" (nr 12) och ingår i underlaget för de förslag som den 1974 tillsatta personvals- och valkretsutredningen framlade i sitt betänkande 1977.

Ett av Brantgärdes huvudområden som forskare är masskommunikation, i synnerhet mediernas roll på den arena – den kommunala – där han helst rör sig. Viktigaste produkten inom detta fält är en rapport från den sk Kommunaldemokratiska forskningsgruppen, av vilken Brantgärde var medlem. Rapporten heter *"Kommunalpolitik, massmedier och medborgare. Studier av kunskaper, mediaubud och förutsättningar för lokal opinionsbildning"* (nr 16; innehåller också bidrag av I Alfredsson och M Sjölin). I betydande utsträckning har däri problem behandlats som var aktuella i det stora kommunalforskningsprojektet under 1960-talet. Jämförelser görs mellan 1966 och 1979, bland annat ifråga om medborgarnas kunskaper om politik och kontakt med politiker. Författaren lyckas på ett övertygande sätt visa riktigheten av den uppfattning som säger att kunskapsläget – tex beträffande partiprogram, partiers ståndpunkter i lokala frågor, kandidater m m – radikalt förbättrats men att de personliga kontakterna mellan förtroendemän och medborgare klart försämrats.

Rapporten ger i övrigt en fyllig bild av "den nya mediasituationen". På ett intresseväckande sätt analyseras ortspressens vidgade kommunalpolitiska bevakning och lokalradions roll i valrörelsen. Brantgärde diskuterar kunnigt massmediaeffekterna och de principiella och tekniska svårigheter som mätningen av dem möter. Hans slutsatser är övertygande och hans – i och för sig försiktigt hållna – reflektioner över lokalpolitiken och dess funktion i det representativa systemet en lämplig utgångspunkt för vidare funderingar. Rapporten är enligt min mening kompositoriskt överlägsen författarens bägge avhandlingar. En utmärkt sammanfattning ges i ett kapitel i boken *"De nya kommunerna"* (nr 21) och resultat har också gjorts tillgängliga på engelska (nr 22). – Till området masskommunikation kan också föras ytterligare ett par skrifter, dels *"Sveriges Radios program inför 1962 års kommunala val"* (nr 1), dels *"Sveriges lokalradios bevakning av valrörelsen 1979"* (nr 15). De är båda välskrivna men av föga räckvidd vetenskapligt sett.

Några mer fristående insatser återstår att nämna. Ett icke obetydligt meritvärde vill jag tillmäta ett av Brantgärde författat inledande metodkapitel i en bok om *"Konfliktlösning på arbetsmarknaden"* (nr 7). I och för sig bygger redogörelsen i sina teoretiska delar på välkänd standardlitteratur, men författaren har utnyttjat denna på ett sätt som ger framställningen en egen profil. Prisvärd är den terminologiska och begreppsmässiga stringensen i studier av konflikter och förhandlingar på arbetsmarknaden – en relativt sällsynt företeelse. – Mera perifera ehuru inte alldeles utan meritvärde synes mig några uppsatser vara som gäller samhällsinformation. Värdefullast är den omsorgsfulla redovisning av svårigheten att mäta effektivitet i informationssatsningar som

återfinns mot slutet av rapporten *"Planeringsinformation 1976. Erfarenheter från informationsåtgärder under den fysiska riksplaneringens planeringsskede"* (nr 13).

Slutligen har Brantgärde författat en rapport, kallad *"Utredningsväsendet och svensk efterkrigslagstiftning"* (nr 14). Den härrör från ett delprojekt inom ett större forskningsprojekt om det statliga utredningsväsendet. Inom delprojektet har tiden 1945–1976 behandlats och utredningarna relaterats till lagstiftningen. Dels frågas i vilka samhällsproblem som offentliga utredningar använts för att ta fram ett grundläggande beslutsunderlag. Dels undersöks om utredningsväsendet kvantitativt sett spelar samma roll idag som tre årtionden tillbaka. Författaren betecknar själv framställningen som i huvudsak deskriptiv, vilket inte hindrar att den är i hög grad läsvärd.

Minst lyckad är kanske själva utgångspunkten, dvs anknytningen till Theodore Lowi's policy-klassifikation. Denna har under lång tid haft en stor skara beundrare, till vilken jag för min del aldrig kunnat räkna mig. Schemat är skäligen enkelt och lättkritiserat och skapar mestadels flera problem än det bidrar till att lösa. Medgivna skall att Brantgärde gör betydande och inte helt resultatlösa ansträngningar att komma till rätta med svårigheterna. Särskilt införandet av de tre dimensionerna generalitet, riktning och expansivitet är en innovation av intresse. Som helhet äger studien ett inte obetydligt meritvärde.

Utöver vetenskaplig skicklighet visad genom egen forskning skall bland befordringsgrunderna ytterligare några särskilt beaktas, nämligen "vetenskaplig skicklighet som har visats genom handledning av forskare, vetenskaplig undervisning eller utarbetande av läromedel för sådan undervisning".

Brantgärdes erfarenhet av undervisning på akademisk nivå kan beräknas ha haft en omfattande motsvarande drygt två års tjänstgöring som universitetslektor på heltid, i allt väsentligt på grundutbildningsnivå. Viss erfarenhet av forskarhandledning återopas. Vad läromedelsproduktion beträffar har redan omnämnts kapitlet om konfliktlösning på arbetsmarknaden och uppsatsen om trädanalys, vilka båda är utmärkta exempel på pedagogiskt förnämliga framställningar.

Från och med 1981 är Brantgärde föreståndare vid Svensk Samhällsvetenskaplig Datatjänst. I denna egenskap har han nedlagt ett betydande arbete och, ofta under stora svårigheter, lyckats bygga upp en väl fungerande institution som är en tillgång för historisk och samhällsvetenskaplig forskning i Sverige och andra länder. Som föreståndare har Brantgärde förstått att marknadsföra datatjänsten på ett utmärkt sätt och därvid engagerat sig med flitig produktion av uppsatser och

annat informationsmaterial. Det kan för mig inte råda någon tvekan om att Brantgärdes verksamhet som föreståndare för SSD måste tillmätas ett inte ringa meritvärde för den nu sökta tjänsten.

Sammanfattningsvis kan följande anföras. Brantgärdes produktion är inte särskilt omfattande men genomgående av god kvalitet. I sak präglas den av redbarhet, metodiskt inte sällan av fantasirikedom. Uppenbart är att sökanden dras till svåra problem och att han gärna vrider och vänder på dem för att se om tillgängliga redskap kan användas eller om nya instrument måste konstrueras. Hans erfarenhet av undervisning och läromedelsproduktion får bedömas som tillräcklig och från föreståndarskapet för SSD kan, som nämnts ovan, inte bortses.

Flera av de teman Brantgärde tar upp i sina skrifter hör hemma inom området offentlig förvaltning, med varje rimlig avgränsning av detta begrepp.

Lennart Brantgärde är behörig till den sökta professuren.

Strömberg (f 1937) avlade licentiatexamen 1967 och filosofie doktorsexamen 1974; det senare året antogs han som docent i statskunskap. Bägge avhandlingarna har tillkommit inom ramen för det landsomfattande kommunalforskningsprojekt, som bedrevs vid de statsvetenskapliga institutionerna i riket från 1965 och ett tiotal år framåt och som jag redan berört i min behandling ovan av medsökandens produktion. Strömberg spelade en viktig roll som projektadministratör och som sekreterare i forskningsgruppens styrelse. Licentiatavhandlingen behandlade "Lokalkommunal valkampanj i 1962 och 1966 års valrörelser". Där ges en omsorgsfull gjord analys av ämnet. Strömbergs goda handlag med omfattande kvantitativa material demonstreras och läsaren övertygas av den empiriska analysens bärkraft.

Doktorsavhandlingen heter "Väljare och valda. En studie av den representativa demokratin i kommunerna". Författaren visar här i än högre grad än i licentiatavhandlingen sin skicklighet som empiriker. Han undersöker i vilken utsträckning opinioner och väljarkåren återspeglas i de beslutande fullmäktigeförsamlingarna i olika kommuntyper samt i vilken utsträckning väljarkårens demografiska sammansättning svarar mot fullmäktiges. Det är med andra ord fråga om studier av åsikts- och personrepresentativitet. Resultaten är i några fall avvikande från vad man haft anledning förmoda och diskuteras av författaren på ett intresseväckande och balanserat sätt. Det förtjänar framhållas att Strömbergs resultat, särskilt vad gäller åsiktsprofilen på skilda partinivåer, under den tid som gått sedan avhandlingen publicerades verkat i hög grad stimulerande på diskussionen om folkstyrelsens villkor.

Utöver de bägge avhandlingarna återoppar Strömberg 30 skrifter. Flertalet av dessa gäller företeelser på kommunal nivå, antingen kommunal demokrati eller kommunal förvaltning. En utmärkt sammanfattning av de viktigaste resultaten i avhandlingen ges i "Electors and the Elected in Sweden" (nr 14). Ytterligare ett par jämförelsevis tidiga skrifter av god klass inom kommunforskningsområdet är "Participation and Community Structure" (nr 12) och "Kommundelsråden i Göteborg 1974" (nr 21; tills med M Persson).

Mot slutet av 1970-talet blev Strömberg ledare av ett delprojekt inom den sk Kommunaldemokratiska kommitténs forskningsprogram för utvärdering av kommunindelningsreformen. I rapporten "Kommunalförvaltningen" (nr 24; tills med P-O Norell) diskuteras främst frågan om politikernas och tjänstemännens roller i det kommunala beslutsfattandet. Tillsammans med Jörgen Westerståhl redigerade Strömberg den sammanfattning av kommunaldemokratiska forskningsgruppens studier som gavs ut 1983. Där författade han ensam eller tillsammans med Westerståhl tre kapitel. ("De nya kommunerna"; nr 26). I sammanhanget bör nämnas sammanfattningen på engelska "The New Swedish Communes. A Summary of Local Government Research" (nr 27; tillsammans med J Westerståhl). Flera resonemang i denna skrift vidareför på ett intresseväckande sätt resultat från de gjorda undersökningarna.

Jag finner inte anledning att i detalj uppehålla mig vid samtliga Strömbergs skrifter inom kommunforskningsområdet; några av dem är med varandra överlappande. Den samlade insatsen är emellertid imponerande. Inte minst fäster man sig vid Strömbergs gedigna kännedom om skilda datainsamlings- och databearbetningstekniker. Det är en kunskap som nästan aldrig blir självändamål utan begagnas på ett sofistikerat sätt, underordnat den aktuella frågeställningen. Med tiden har denna Strömbergs förmåga att välja metod utvecklats väsentligt. Än mer påtaglig är dock utvecklingen av Strömbergs analys i sak. De tidiga studierna kunde ibland, i all sin styrka, präglas av en viss rigiditet i de principiella och teoretiskt avgörande resonemangen. I detta avseende har en klar förbättring skett. Den sammanhänger naturligt nog med författarens allt säkrare kännedom om olika sidor av de svenska kommunernas förhållanden; han vet där andra tycker. Strömbergs forskning om kommunerna är en betydande merit.

Ett andra huvudområde i Strömbergs forskning är statlig förvaltning. Betydelsefull är den undersökning av partipreferenserna som ingår i "Byråkrati och politik. En studie av den svenska statstjänstemannakåren" (nr 10). Inledningsvis diskuteras de många komplicerade samband man får räkna med om man vill jämföra stats-tjänstemännens partipreferenser med hela väljarkårens

och, i än högre grad, om man vill förklara eventuella skillnader inom den högre statstjänstemannakåren. Av resultatdelen framgår att den högre statstjänstemannakåren, sådan den definieras av författaren, har en betydligt mindre andel socialdemokrater än väljarkåren. Detta är naturligtvis inte oväntat. Författaren resonerar emellertid nyanserat om förklaringsgrunderna, och detta gäller i än högre grad, då undergrupper bland tjänstemännen studeras. Man fäster sig särskilt vid den vällovligt försiktiga hållning Strömberg intager, när det gäller att utnyttja trädanalysen för kausal tolkning. Undersökningen är enligt min åsikt en avsevärd merit. – Vidare bör nämnas den välkända läroboken "*Offentlig förvaltning. Stats- och kommunalförvaltningens struktur och funktioner*" (nr 4; tills med B Molin och L Månsson). Den bygger delvis på Strömbergs egna forskningar.

Som expert åt JO-utredningen har Strömberg producerat ett antal skrifter (nr 17, 18 och 19). Man fäster sig kanske särskilt vid studien av ärendena vid ämbetet åren 1964, 1968 och 1972. I denna behandlas först klagorendenas karaktär: vem klagar? vad klagar man över? vem riktas klagomålen mot? och så vidare, närmast för att undersöka om ärendena förändrats över tid. Det är en ganska kompakt och tabellspäckad redogörelse, av vilken framgår att klassificeringsproblemen stundom varit mycket stora. Författarens goda omdöme gör dock, här liksom i så många andra sammanhang, att totalbilden ändå blir informativ. I fortsättningen behandlas bland annat initiativärendena, deras fördelning på förvaltningsområden och vem de riktar sig mot. Strömbergs förvaltnings- och JO-undersökningar äger ett avsevärt meritvärde.

Slutligen återoppar Strömberg ett antal rapporter rörande nu pågående projekt. De har i stort sett preliminär karaktär utan att för den skull vara intresslösa. Man kan notera att Strömberg allt mera uppmärksammar den problematik som är förenad med utvärderingsforskning. Hans allmänna erfarenhet av empirisk forskning underlättar för honom att resonera klokt i dessa sammanhang. Jag vill särskilt framhålla värdet av de inledande avsnitten av projektbeskrivningen för "*Lokal utveckling i Kortedala*" (nr 28). I anslutning till en beskrivning av dagens planeringsorganisation och planeringsmetoder, nyttjade vid nybyggnads- och saneringsplanering i storstäder, diskuteras modeller för olika utvärderingssituationer och utvärderingsroller. Redogörelsen för vad som kallas effekt- respektive processmodeller är lika enkel som klagorörelse och avsnittet om utvärderarens roll äger samma pedagogiska styrka.

När man kommer till befodringsgrunderna vid sidan om vetenskaplig skicklighet visad genom egen forskning, står Strömberg mycket starkt. Hans erfarenhet som projektadministratör är omfattande och väl visor-

dad. Som lärare har han varit verksam på skilda nivåer vid universitet, från A-nivå till doktorandnivå, sedan början av 1960-talet. Han har flerårig erfarenhet av ett främmande lands utbildningssystem och har sysslat med undervisningsplanering i såväl Sverige som Danmark. Han har som ovan framgått producerat läromedel för utbildningen vid universitet.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla att Strömberg är en synnerligen gedigen vetenskapsman. Vid en bedömning av Strömbergs vetenskapliga insatser som jag gjorde för ett antal år sedan skrev jag följande: "Strömberg är en sann empiriker. Det betyder inte att han ogillar fantasi men han menar uppenbarligen att denna främst hör hemma i 'the context of discovery'. Han visar klar motvilja mot att göra långtgående generaliseringar utifrån enstaka fall. Han försöker därför inte heller lösa den empiriska samhällsforskningens metodologiska problem genom att klistra den lätt pejorativt smakande etiketten 'positivism' på de möjligheter till systematisk hypotesprövning som dock finns."

När jag nu pånytt tar del av detta omdöme, finner jag, att det alltså innehåller en kärna av sanning. Rättvisan kräver dock att det modifieras för att gälla i dagsläget. Strömbergs produktion under senare år demonstrerar en ökad vilja och förmåga att placera de empiriska undersökningarna i ett vidare perspektiv. De teoretiska ansatserna är mera originella och överhuvudtaget framstår Strömberg som friare och mera självständig i sitt författarskap.

Den sökta professuren gäller statsvetenskap med inriktning mot offentlig förvaltning. Av vad som ovan sagts framgår tydligt att Strömbergs produktion till stora delar faller inom ramen för denna bestämning. Strömberg är behörig till den sökta tjänsten.

Jämförelsen mellan de bägge sökandena, som båda är behöriga, kan starta med att beakta den vetenskapliga skicklighet som visats genom egen forskning. Ingen tvekan kan råda om att Strömberg är överlägsen sin medsökande. Hans insatser på kommunalforskningens område, med väsentliga bidrag såväl ifråga om participation och representation som ifråga om förvaltning och servicefrågor, präglas av inriktning på viktiga frågeställningar, metodologisk säkerhet samt envis prövning av skilda ansatser. Brantgärdes produktion har betydande förtjänster men kan varken kvantitativt eller kvalitativt mäta sig med Strömbergs. Om man därefter ser på meriteringen enligt övriga kriterier, framstår Strömbergs överlägsenhet än klarare. Han står tydligt starkare ifråga om planering och ledning av forskning samt ifråga om undervisning, undervisningsplanering och forskarhandledning. Han har ett visst försteg ifråga om läromedels-

produksjon.

Sammanfattningsvis menar jag att Strömberg, som styrkt god kompetens för tjänsten, måste placeras klart framför Brantgårde.

Lars Strömberg bör enligt min åsikt föreslås till innehavare av professuren i statsvitenskap med inriktning mot offentlig förvaltning.

Pär-Erik Buck

Det er her snakk om en tjeneste som forutsetter generell kompetanse i statsvitenskap, samtidig som en vesentlig del av denne kompetansen må ligge innenfor området offentlig forvaltning. Jeg vil senere kort komme inn på mulige konsekvenser av å definere "offentlig forvaltning" vidt eller restriktivt, men forøvrig finner jeg ikke at formuleringen av tjenesten skaper noe definisjons- eller avgrensingsproblem når det gjelder forholdet mellom søkerne.

Det har meldt seg to søkere til professoratet – docent Lennart Brantgårde, Kållerød og tf professor Lars Strömberg, Lerum. Som sakkyndig vil jeg uttale følgende om de to søkerne.

Lennart Brantgårde (f 1938) har filosofie doktorsexamen fra Gøteborgs Universitet i 1974. Før dette hadde han erfaring som folkeskolelærer, første amanuens, prosjektassistent, forskerassistent og som ekstra universitetslektor. Fra 1974 til 1981 var Brantgårde forskningsassistent. I 1981 ble han så ansatt som førstestående for Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådets datatjeneste, senere Svensk Samhällsvetenskaplig Datatjänst – SSD.

Brantgårde har ialt levert inn 30 arbeider. Relativt mange av disse er imidlertid orienteringer om virksomheten med SSD. Det gjelder SSD-kontakt for årene 1982–1985 (numrene 27–30 blant de innsendte arbeidene). Det gjelder også mer almenne orienteringer om SSD, konkrete databaser eller om generelle problemer i oppbyggingen av datasystemer (17–20, 23–26).

Studier av kommuneinstitusjonen, det kommunale selvstyret og særlig kommunblockreformene utgjør et tyngdepunkt innen Brantgårdes vitenskapelige produksjon. Dette er tema både for licentiatavhandlingen (2) og doktorsavhandlingen – "*Kommunerna och kommunblocksbildningen*" (5). Begge avhandlingene blev skrevet i tilknytning til det store Kommunalforskningsprogrammet. De overlapper også i betydelig grad. Doktorsavhandlingen er en omarbeiding og utvidning av licentiatarbeidet.

I fokus står kommunenes reaksjoner på länsstyrelsens forslag til kommunblockreformer 1962–63. Brantgårde knytter her an til resonnementer basert på rasjonelle beslutningsmodeller. En viktig antakelse er at kommunene vil forsøke å ivareta egne mål uten å gå på tvers av mål formulert på det sentrale nivå. De vil forsøke å tilpasse lokale mål og ambisjoner til sjansene for å få gjennomslagskraft og suksess. Man vil altså prøve å balansere forsøk på å maksimere/optimalisere lokale mål, med ønsket om å unngå konflikt. Med dette teoretiske utgangspunkt genereres hypoteser om hvordan kommunene vil handle forskjellig fordi de blir truffet på ulike måter av de foreslåtte reformene. Kommunenes reaksjoner knyttes for eksempel til mulige skifter i partipolitisk majoritet, til om kommunen blir centralortskommune eller ikke, og til om skattnivået vil bli hevet. Ut fra den ikke uvanlige forestillingen at kommunepolitikken er preget av samstemmighet og frevår av konflikt, er det interessant at Brantgårde viser at mulige endringer i partipolitiske styrkeforhold i betydelig grad påvirker kommunenes holdninger til inndelingsreformene.

I hovedsak finner Brantgårde støtte for sine hypoteser. Det kan likevel diskuteres hvor godt de teoretiske resonnementene passer til de aktuelle beslutningssituasjonene, og til de data som var tilgjengelige. Forklaringskraften er ikke alltid like god, men Brantgårde er tilbakeholdende når det gjelder å diskutere *alternativer* til rasjonelle beslutningsmodeller. Det er likevel ikke tvil om at den valgte tilnæringsmåten er spennende og interessant, at forfatteren viser betydelig selvstendighet og tankekraft, og at arbeidene er klart meriterende. Brantgårde sier i licentiatavhandlingen beskjedt at han har foretatt en kortfattet og ufullstendig gjennomgang av litteraturen om rasjonelle beslutninger. Det må imidlertid være mer riktig å si at han har dokumentert en relativt bred lesning av en litteratur som ihvertfall på midten av 1970-tallet var nokså lite kjent og brukt i nordisk statsvitenskap, og at han har gjort et prisverdig forsøk på modelltenkning. En engelsk versjon om politiske beslutninger i risikopregede situasjoner, basert på det samme materialet (3), er publisert i *Scandinavian Political Studies*.

I tillegg til viljen til å ta i bruk (for statsvitenskapen) relativt uvante modellresonnementer, har Brantgårde også vist evne og vilje til å prøve ut analysemetoder og statistikkprogram av ulike slag – blant annet tre-analyse. Han har dessuten gitt bidrag til å spre kunnskap om sterke og svake sider ved slike teknikker (4, 6). På oppdrag av Personal- og valkretsutredningen har Brantgårde også utført en interessant simuleringstudie av majoritetsvalg for å belyse hvordan valgkretsinnndeling og samarbeid mellom ulike partier ville ha påvirket resultatene av 1973-valget. Studien, som også inneholder

en gjennomgang av relevant litteratur, bekrefter i hovedsak tidligere funn (12).

Et annet tyngdepunkt i Brantgärdes produksjon er knyttet til spørsmålet om informasjonsgrunnlaget for det demokratiske-politiske styresettet.

I en gruppe arbeider foretas det en vurdering av et statlig informasjonsprosjekt – Samhallsplanering i samverkan 1974–75. Dette var en bredt opplagt kampanje som skulle gi borgerne mer informasjon, skape debatt og deltakelse, og dermed tilpasse planleggingen til borgernes behov og ønskemål. På oppdrag fra styringsgruppen for "Samhallsplanering i samverkan" ble det lagt opp til en evalueringstudie som omfattet flere nivåer. Materialet bygger på enquirer til sentrale-, distrikts- og lokale organisasjoner, länsstyrelser og kommuner, og intervjuer med borgere. Siktemålet var å analysere informasjonskampanjens gjennomslagskraft, vurdere alternative kanaler for informasjon og kartlegge deltakernes vurderinger av kampanjen. Til denne gruppen arbeider hører en beskrivende oversikt over spredningen av informasjonsmateriale (8), en studie som tar for seg riksorganisasjonens rolle (9), og en som ser på kommunenes deltakelse (10). Disse rapportene er i hovedsak beskrivende. De har et utredningspreg mer enn et forskningspreg. Men det må understrekes at resultatene i seg selv er interessante. En sammenfattende analyse av hvordan informasjonskampanjen ble gjennomført, motatt og bedømt, gis i et arbeid sammen med J Westerståhl (11).

I et senere arbeide (13) – "Planeringsinformation 1976" – foretar Brantgärde på ny en analyse av effektene av en informasjonskampanje, basert på enquirer til riksorganisasjoner, kommuner og telefonintervjuer med 300 personer. Denne gangen kunne han i tillegg foreta en sammenligning over tid. Hovedfunnene når det gjelder deltakelse, omkostninger og vurderinger, viser mange fellestrekk med de tidligere studiene.

Det er hevet over tvil at disse arbeidene er interessante både ut fra sine problemstillinger og flere av sine funn. I søknaden sier Brantgärde selv, i en kommentar til et av prosjektene, at korte tidsfrister og utredningens praktiske siktemål gjorde at man måtte konsentrere seg om resultatene, slik at det ble mindre tid til analytisk fordypning. Det synes å være en realistisk kommentar og en rimelig "forklaring". Blant de mange spørsmål som kunne vært tatt opp, er det dilemma demokratiske stater står overfor når man på den ene side ønsker en så bred og effektiv informasjon som mulig, mens man på den annen side vil unngå at myndighetene skal dominere meningsdannelsen i samfunnet. Forfatteren har flere interessante synspunkter på problemene med å måle effektene av informasjonskampanjer, og her ville det vært interessant

å vurdere informasjonskampanjer i forhold til andre virkemiddel offentlige myndigheter har til å påvirke befolkningens oppfatninger, holdninger og aktivitetsnivå.

En annen gruppe publikasjoner som også tar for seg informasjonsgrunnlaget for det demokratiske styresettet, retter seg mot massemediens behandling av lokalpolitiske spørsmål, betingelser for meningsdannelsen på kommuneplan, og de menige borgernes kunnskaper om kommunalpolitiske spørsmål. I en tidlig, i hovedsak beskrivende, studie (1) tok Brantgärde opp Sveriges Radios behandling av kommunale spørsmål i forbindelse med kommunevalget 1962. Dette arbeidet fikk imidlertid større tyngde etter at Brantgärde i 1979, i tilknytning til det forskningsprogrammet den kommunaldemokratiske komiteen initierte for å få en vurdering av kommuneinndelingsreformen, fikk et særlig ansvar for å studere massemediens rolle som informasjonsformidlere i den lokale politikken. Mens det overordnede siktemålet for forskningsprogrammet var å foreta en samlet vurdering av inndelingsreformens effekter på det kommunale selvstyret og dets vilkår, var hensikten med Brantgärdes arbeid blant annet å kartlegge endringer i borgernes kunnskapsgrunnlag i perioden fra 1966 til 1979.

Det var her delvis snakk om en oppfølging av tidligere studier på dette området, noe som gjorde det mulig å foreta sammenlegninger over tid. Men samtidig representerer studiene i betydelig grad en utvidelse, fornyelse og integrering av delstudier. Blant de sentrale spørsmålene var hvilke prinsipper som ble brukt til å fastlegge fordelingen av sendetiden, hvor fullstendig dekningen av kommuner og landsting var, og forekomsten av informasjon om valgene til Riksdag, landsting og kommunfullmaktige.

En studie (15, sammen med Alfredsson) av lokalradioens behandling av valgkampen 1979 – da lokalradioen for første gang hadde en riksomfattende dekning av den lokale valgkampen – er i det vesentlige beskrivende. Av betydelig større omfang og interesse er sluttrapporten "Kommunalpolitikk, massmedier og medborgare. Studier av kunnskaper, mediautbud og förutsättningen för lokal opinionsbildning" (16, sammen med Alfredsson og Sjölin). Igjen er det snakk om en evalueringstudie som bygger på et meget omfattende datamateriale – samlet inn ved hjelp av flere ulike innsamlingsteknikker. Hovedfunnet er "optimistisk". Gjennomgående hadde informasjonsniveået økt, særlig takket være økt eksponering fra massemediens side. Det var bare den personlige bekjentskapen til og kontakten med folkevalgte representanter som var blitt redusert.

Studien presenterer mange interessante funn, og verdien øker fordi man kan foreta sammenligninger med de tidligere studiene under Kommunalforskningsprogram-

met. Forfatterne viser betydelig innsikt i problemene med å identifisere og måle effektene av mediens virksomhet. Det ville imidlertid vært en fordel om de på tilsvarende måte gikk mer i detalj når det gjelder ulike indikatorer på informasjonsnivå. Hvor viktig er det for eksempel å vite navnene på de enkelte representanter? Det er også litt skuffende at siste kapitlet "*Kommunalpolitikk i förändring – en sammanfattning*" er så kortfattet (9 sider). Disse innvendingene betyr likevel ikke at denne studien er uten meriterende verdi. Tvert imot, dette er kanskje Brantgårdes beste arbeide, og den meriterende verdien er betydelig.

To sammenfattende oversiktsartikler (21, 22) er ryddige, stramt disponerte, og de gir mange nyttige opplysninger. Ett viktig funn når det gjelder kunnskapsnivået blant borgerne, er at informasjonskløften mellom "ressurssterke" og "ressurssvake" borgere er liten når det gjelder kommunalpolitiske spørsmål. Eksposering, kunnskapsnivå og deltakelsesmønster er en funksjon av saksinnhold, og det påvirkes av i hvilken grad sakene blir oppfattet som å angå den enkelte. Utdanningens betydning er større når det gjelder deltakelse og innflytelse, enn når det gjelder eksponering og informasjonsnivå. Tilsammen gir disse studiene en lang rekke oppslag for nye undersøkelser. Men i en viss forstand savnes vel de store teoretiske ambisjonene Brantgårde viste i doktorarbeidet sitt.

Politikkens kunnskapsgrunnlag belyses fra en noe annen synsvinkel i en studie av utredningsvesenet (14), foretatt innenfor prosjektet "Det statliga utredningsväsendet", ledet av Lars Strömberg. Igjen dreier det seg om en empirisk undersøkelse av et betydelig omfang. Utredningsvesenets betydning for lovgivningsprosessen er studert ut fra et utvalg på 900 av de nesten 7 000 proposisjonene som ble avgitt til Riksdagen i årene 1945–76. De to hovedspørsmålene som reises er: I hvilke samfunns-spørsmål er utredninger blitt brukt for å fremskaffe et beslutningsgrunnlag? Hvordan har utviklingen vært over tid – er utredningsvesenets rolle blitt større eller mindre?

Detta er en studie hvor det ved siden av en stor empirisk innsats også er lagt ned mye arbeid i forsøk på å utvikle kategorier for politikken innhold. I likhet med mange andre studier, tas det utgangspunkt i Lowi's policy-kategorier. Problemene med å anvende disse kategoriene er velkjente. Det har vist seg meget vanskelig å finne tilfredsstillende løsninger, noe den internasjonale litteraturen er full av eksempler på. Det er også klart at det heller ikke i denne studien skapes noe gjennombrudd i form av ny begrepsdannelse og kategorisering. Likevel gjøres det en viktig innsats. Litteraturen gjennomgås, og problemene knyttet til kategoriseringene diskuteres og klarlegges i betydelig grad. Faktisk blir

arbeidet mest interessant når Lowi-kategoriene skyves i bakgrunnen, og dimensjoner som generalitet, retning, ekspansivitet og ekstern/intern tas i bruk. Studien adskiller seg fra de mer typiske utredningsorienterte arbeidene, og den får derfor en større faglig tyngde.

Den mest interessante observasjonen er at utredningsvesenets rolle synes å ha økt i etterkrigstiden, og at de viktigste endringene har skjedd innenfor saksgruppen generell, ekspansiv velferdslovgivning. Tolkningen av utviklingsforløpet knyttes til et følt behov for en mer grunnleggende analyse av konsekvensene av tidligere beslutninger – dess mer komplisert regelsystemet blir, dess større blir behovet for en allsidig belysning av effektene av nye reformer. Et alternativ, eller supplement, til en slik rasjonell tolkning, ville være å knytte utviklingen til politiske maktforhold og legitimeringsbehov – aspekter som i liten grad diskuteres.

Når det gjelder pedagogisk erfaring, har Brantgårde bakgrunn som folkeskolelærer. Hans erfaring fra undervisning på universitetsnivå er noe begrenset, særlig gjelder dette for doktorandnivået. Det samlede omfang tilsvarer vel to års heldagsstilling som universitetslektor. Han har imidlertid gitt bidrag til lærebokmateriale. I tillegg til sine presentasjoner av analyseteknikker, som tre-analyser, har Brantgårde skrevet et kapittel om metoder for konfliktløsning på arbeidsmarkedet. Dette er en bok Brantgårde tok initiativet til, og det er også han som har levert det viktigste begrepsmessige grunnlaget for boken. I de innledende drøftinger presenteres en rekke analytisk spennende distinksjoner og ideer, men den videre fremstillingen preges etterhvert av at siktemålet er å skape en lærebok, og kapitlet blir etterhvert mer beskrivende og formalistisk.

I tillegg kommer så Brantgårdes innsats i oppbyggingen av SSD. Det er idag ingen klare standarder for hvordan arbeid av denne typen skal vurderes i forhold til spørsmålet om professorkompetanse. På den ene side er disse publikasjonene av en annen karakter enn det som vanligvis har gitt vitenskapelig kompetanse i statsvitenskapen. På den annen side er det klart at Brantgårdes arbeid med oppbyggingen av SSD, har vært av stor faglig nytte. Min holdning er at de nevnte publikasjonene må ses som uttrykk for en faglig innsats som har positiv relevans. Men den meriterende verdien er først og fremst knyttet til pedagogiske og administrative kriterier – ikke til de rene vitenskapelige kriterier.

Sammenfattende kan det sies at Brantgårdes vitenskapelige produksjon er noe beskjeden. Dersom det legges til grunn en snever definisjon av "offentlig forvaltning", vil dessuten bare en begrenset del av publikasjonene falle innenfor denne betegnelsen. I vurderingen av produk-

sjonens omfang må det imidlertid legges vekt på at Brantgårde har deltatt i omfattende empiriske undersøkelser. Disse har gjerne vært utført som ledd i større prosjekter og teamarbeide. Brantgårde har også benyttet et stort antall metoder for datainnsamling, og han har vist betydelig vilje til å prøve ut kvantitative analyseteknikker. I enkelte studier har Brantgårde vist betydelig evne til å gjennomføre interessante teoretiske resonneringer, avlede hypoteser, og teste disse. På sitt beste viser han både innholdsmessig og metodisk fantasi og innsikt. Likevel preges flere av Brantgårdes publikasjoner av å være utredningsarbeider, hvor resultatene gis uten at det legges særlig vekt på analyser som har meriterende verdi for et professorat. Det kan derfor ikke sies å være noen entydig og klar progresjon siden doktorarbeidet. Brantgårdes undervisningserfaring er heller ikke særlig omfattende, men han har gitt viktige bidrag til læremiddelproduksjon. Han har også gjort en stor innsats i oppbyggingen av den samfunnsvitenskapelige datatenesten i Sverige.

Lars Strömberg (f 1937) har filosofie doktorsexamen fra Gøteborgs Universitet i 1974. Før dette hadde han ulike assistenttjenester og et dosentvikariat. I 1974 ble han ansatt som uavlønnet docent i statskunnskap ved det samfunnsvitenskapelige fakultet ved universitetet i Gøteborg. I perioden 1976–1979 var han professor i offentlig forvaltning ved Aalborg universitetscenter. Fra 1978 var imidlertid Strömberg tjenstledig fra professoratet og virket som tf professor i statskunnskap i Gøteborg. Siden den gang har han tjenestegjort i Gøteborg. I 1979 fikk han en forskerstilling, betalt av Kommunaldemokratiske kommittén. I 1983 ble han professor i offentlig forvaltning med statsvitenskapelig innretning (arvodetjeneste), og i 1984 universitetslektor i statskunnskap. Allerede fra 1.4 samme år fikk han imidlertid tjenestefri for å vikariere som professor i statsvitenskap med spesiell innretning på offentlig forvaltning. Blant de andre stillinger Strömberg har hatt, kan nevnes et år som heltidsansatt ekspert i Riksdagens JO-utredning.

Strömberg har levert inn 32 skriftlige arbeider. Et kjennetegn ved disse studiene er at de nesten alltid tar utgangspunkt i en praktisk-politisk situasjon, gjerne et utredningsoppdrag fra en offentlig komite. Strömberg har da også selv delt inn sin produksjon etter syv ulike prosjekter han har arbeidet med. Det er imidlertid en klar sammenheng mellom flere av disse prosjektene, og jeg vil nøye meg med å ordne den vitenskapelige produksjonen inn i to hovedgrupper. Den ene angår kommuneinstitusjonen og spesielt det lokale selvstyret, mens den andre primært angår offentlig forvaltning – i vid forstand.

Strömbergs vitenskapelige produksjon preges i betydelig grad av at han allerede i 1965 fikk en sentral rolle i det landsomfattende kommunalforskningsprogrammet – som forskningsassistent og som sekretær for forskningsgruppens styrelse (for en oversikt: se arbeid nr 6, hvor Strömberg har redigert kapittel 3, om kommuneutvalget). Strömberg har skrevet både sin licentiatavhandling (3) og doktorsavhandling (13) innenfor dette programmet, som var rettet inn mot å studere effektene av kommuneinndelingsreformene på det kommunale selvstyret – både for demokratiske verdier og effektivitetsverdier.

Kontinuiteten i Strömbergs forfatterskap kommer klart frem i den sammenfatningen han har gjort sammen med Jørgen Westerståhl (26, 27) av et annet stort prosjekt – den kommunaldemokratiske forskningsgruppens undersøkelser. I boken "*De nya kommunerna*" (26) settes prosjektet inn i en historisk kontekst, samtidig som viktige utviklingstendenser i dagens situasjon trekkes frem. Hensikten med prosjektet var å klargjøre hvordan de nye kommunene virker – som organ for borgernes innflytelse, som politiske og administrative beslutningsorgan, og som produsenter av tjenester for samfunnsmedlemmene. Igjen er tilnærmingen systemanalytisk. Demokratisynet er langt på vei det samme, bortsett fra at deltakelse i større grad blir sett som en verdi i seg selv, og ikke bare som et middel til å nå andre mål. Oppsummerende kan det sies at sentrale stikkord for Strömberg er det kommunale selvstyret, politikkenes representativitet, det demokratiske styresettets informasjonsgrunnlag – spesielt valgkampenes betydning i opinionsbyggingen, forvaltningsstabenes innflytelse og deres samspill med folkevalgte representanter.

Valgkampenes bidrag til å informere velgerne lokalt var det sentrale spørsmål som ble reist i licentiatavhandlingen "*Lokalkommunal valgkampanj i 1962 og 1966 års valrørelser*" (3). Perspektivet her er bygget på forestillingen om at lokale saker bringes inn i valgkampen som et resultat av rasjonelle valg, med sikte på stemmemaksimering. Sentrale funn er at omfanget av, og det partipolitiske preget på, den lokale valgkampen øker med økende kommunestørrelser. Tetthetsgrad har tilsvarende, men noe svakere effekter, mens betydningen av sosialdemokratisk stemmegivning er usikker. Mye av Strömbergs forskningsprofil kommer frem allerede her, og spesielt gjelder det den solide empiriske forankring hans forskning har, og fokuseringen på variasjoner mellom ulike kommunetyper.

Dette er trekk som er enda mer fremtredende i doktoravhandlingen – "*Väljare och valda. En studie av den representativa demokratin i kommunerna*" (13). Flere av de sentrale temaene i Strömbergs kommunalforskning trekkes sammen her, hvor hovedspørsmålene er i hvilken grad representantene (fullmæktige) demografisk og

opinionsmessig er representative på tvers av ulike kommunetyper, og ikke minst hvordan demografisk og holdningsmessig representativitet henger sammen. Et hovedfunn er at de demografiske, og sosio-økonomiske forskjellene mellom velgere og valgte er klare, men at det ikke er noen sterke og entydige sammenhenger mellom representantenes bakgrunn og deres holdninger og prioriteringer. Representantene er mer "utgiftsvillige", særlig i de større kommunene. Men når det gjelder service-prioriteringene, er det god overensstemmelse mellom velgere og valgte, selv om det er visse forskjeller mellom kommunetyper. Strömberg har også skrevet en nyttig sammenfatning og bearbeiding på engelsk (14).

Det underliggende normative utgangspunkt for disse studiene er at representantene skal *gjenspeile* de representerte. De skal virkeliggjøre folkets vilje. Som Strömberg gjør oppmerksom på, er det å gjenspeile bare *en* side ved det demokratiske styresettet. Det representative demokratiet forutsetter også at representantene skal ta lederskap, at de skal fremme upopulære standpunkter, dersom de ut fra sine vurderinger og kunnskapssituasjon mener dette er riktig. Spenningsforholdet mellom gjenspeiling og lederskap forfølges imidlertid ikke i noen særlig grad i analysene av forholdet mellom velgere og valgte.

Valgkampenes betydning, særlig når det gjelder å gi borgerne et kunnskapsgrunnlag for rasjonelt å kunne velge mellom de politiske partiene, tas også opp i en rekke andre arbeider. Det gjelder en kvantitativ innholdsanalyse av det politiske materialet som ble formidlet av pressen i fire valgkampen (1), og en intervjuundersøkelse med kommunale representanter i forbindelse med 1962-valget (2) – begge trykket som SOU-bilag. Det gjelder også en analyse av kommunale spørsmål i dagspressen ved 1970-valget, og det større arbeidet "*Medborgarna informeras*" (7). Strömberg har her skrevet to kapitler om valgkampene og forutsetningene for at lokale spørsmål skal bli sentrale i valgkampene, og han har sammen med flere andre forfattere også skrevet innlednings- og avslutningskapitlene. Igjen er det representativitet, informasjonsgrunnlag og mulighetene for et demokratisk styresett bygget på politisk rasjonalitet som står i fokus. Den optimistiske konklusjonen er at kommunesammenslåingene vil bidra til å øke mulighetene for rasjonelle beslutninger blant velgerne, men en forbedring blir sett som avhengig av at partiene foretar en omprioritering av ressursene mellom riks- og lokale spørsmål.

Det typisk målrettede og utredningspregede aspektet kommer også frem i en analyse som sammenligner behandlingen i dagspressen av kommunale spørsmål ved valgene 1958–1970 og 1976. Arbeidet er utført på oppdrag fra kommunaldemokratiske kommittén, og pro-

blemstillingen er hvilke effekter en felles valgdag for riksvalg og lokalvalg har på behandlingen av lokale saker. Bidrar en felles valgdag til at de kommunale spørsmålene skyves i bakrunnen, til at de "drukner" i rikspolitiske saker? Igjen er konklusjonen optimistisk. Koblelsen av valgene fører til økte ressurser og til en politisering som skaper radikalt forbedrede muligheter til å føre lokal valgkamp. Riktignok gir lederkommentarene noe mindre plass til lokale spørsmål, men generelt ble det lettere for velgerne å orientere seg i det politiske landskapet (23).

I en artikkel publisert på engelsk – "*Participation and Community Structure*" – flyttes fokus noe, fra politikens kunnskapsgrunnlag til deltakelsesaspektet og hvordan deltakelsen påvirkes av kommunestruktur (12). Her gis det en nyansert og velordnet diskusjon av ulike forklaringsmåter når det gjelder deltakelse i den lokale politikken. Deltakelsesaspektet (sammen med informasjons- og påvirkningsaspektet) står også sentralt i et arbeid publisert i *Statsvetenskaplig Tidskrift*: "*Kommundelsråden i Göteborg 1974, Sammensetning og borgerkontakt*" (21, sammen med M Persson). Dette er en analyse av forsøkene med kommunedelsråd i Göteborg i 1974–1976. Forsøkene førte til en utvidelse i form av større sosial bredde. Men hovedtyngden av de som kom med, hadde andre verv. Institusjonen bragte inn relativt få "nye". Det er også store variasjoner i kontaktflatene, og det var de som allerede hadde hatt verv, som hadde de mest omfattende kontaktflatene. Dette arbeidet er i hovedsak beskrivende. Til denne gruppen studier hører også en oversiktsartikkel (20, sammen med Wallin), og et par korte, populariserende artikler (11, 16), hvor blant annet den interessante observasjonen om "dess bedre service, dess mer misnøye" presenteres.

Interessen for den lokalpolitiske *myndighetsutøvingen* følges opp i en serie nyere arbeider knyttet til prosjektet Lokale beslutningstakere i Sverige. Dette er et prosjekt som inngår i et internasjonalt samarbeid om studier av vurderinger og rolleoppfatninger blant lokalpolitikere i flere land. Hittil er det bare presentert en del foreløbige resultater fra en enquete (32, sammen med Bokenstrand og Eriksson). En annen gruppe nystartede prosjekter dreier seg om desentraliseringsspørsmål. Dette er arbeider som tar for seg forsøk med nye deltakelsesformer, forvaltningsordninger, og forsøk med frikommuner og frilandsting. Studiene er imidlertid ennå bare på forberedelsesstadiet. I ett tilfelle rapporteres noen foreløbige resultater. Ellers dreier det seg om en prosjektbeskrivelse og en beskrivelse av opplegget for en undersøkelse (28, 29). Undersøkelsene vitner om at Strömberg også i fortsattelsen vil satse på iverksettelses- og evalueringsstudier – oppfølging av praktiske reformforsøk, basert på empiriske studier og samarbeid.

Mens *en* gruppe arbeider altså vesentlig ser på forholdet mellom politisk valgte representanter og velgerne, ut fra problemstillinger knyttet til deltakelse, representasjon, kunnskapsgrunnlag og innflytelse, dreier den *andre* store hovedgruppen seg om offentlig forvaltning i vid forstand. Strømberg er opptatt av forvaltningens rolle i et demokratisk styresett, og spesielt av kommunene som forvaltningsorganisasjoner. En oversikt over, og oppsummering av, analysene av kommunalforvaltningen, gis i boken "*De nya kommunerna*" (26). I tillegg vil jeg innenfor denne hovedgruppen ta med publikasjoner skrevet som et ledd i Forvaltningsprosjektet. Utredningsprosjektet, og arbeider som er blitt til som en del av JO-utredningen.

Hovedtyngden av studiene av kommunalforvaltningen inngår som delprosjekt i Kommunaldemokratiske kommitténs forskningsprogram. Sentrale siktemål har vært å kartlegge den kommunale forvaltningens vekst og strukturelle oppbygging, og forholdet mellom forvaltningsstab og politisk valgte representanter. Ikke minst har den store veksten i det offentlige tjenestetilbudet og i de kommunale stabene, sammen med en markert nedgang i antallet politisk valgte representanter, i vesentlig grad endret forutsetningene for at politikerne skal kunne styre og kontrollere forvaltningsapparatet.

I boken "*Kommunalförvaltningen*" (24, sammen med Norell) står Strømberg som forfatter av seks kapitler (tilsammen vel 200 sider), og som medforfatter for et bilag om gjennomføringen av en enquete med kommunale tjenestemenn. Disse kapitlene gir en oversikt over problemstillingene og perspektivene. De redegjør også for den organisatoriske oppbyggingen av kommuneforvaltningen, dens oppdrags- og tjenestestruktur. Videre analyserer de relasjonene mellom politikere og tjenestemenn, og holdningene til den kommunale organisasjon og politikk. I vesentlig grad er det her snakk om å bryte ny mark – det er få tidligere undersøkelser å sammenligne direkte med. En sentral tråd i fremstillingen gjelder overgangen fra lekmannsforvaltning til byråkratisk forvaltning – en utvikling som ses i sys av den kommunale ekspansjon, profesjonalisering, partipolisering, og etterhvert økt organisasjonsinnflytelse. Og igjen er fremstillingen bygget på et stort empirisk materiale med både ansatte og valgte.

Studien presenterer mange meget interessante observasjoner, for eksempel at det er små forskjeller mellom kommunene når det gjelder politikernes deltakelse i forvaltningsarbeidet; at administrative stordriftsfordeler synes å forsvinne over en viss kommunestørrelse; at økt politisering har fulgt den økede byråkratisering; at risikoen for tjenestemannsvelde er størst i de små kommunene, men at de valgte representantene her er mest positive til en byråkratisering; og at forskjellene i hold-

ninger ikke går mellom politikere og ansatte, men mer er preget av sektortilhørighet og utdanningsbakgrunn. I siste kapitlet åpnes det også for muligheten for en overgang fra en tjenestemannsforvaltning til en forhandlingsadministrasjon. Slik studien nå foreligger, har den sin største verdi i de faktiske observasjoner som presenteres. Det man vel kunne ønske, er at forfatterne skulle ha gjort mer intense forsøk på å *forklare* de utviklingstendensene de observerer.

Strømberg har i tillegg skrevet en kort populærfremstilling om forholdet mellom politikk og forvaltning, ut fra perspektivet: hvem bestemmer i kommunene (25).

Forvaltningsprosjektet – som i tid ligger foran den kommunaldemokratiske forskningsgruppens studier – tok sikte på å studere beslutningstaking i forvaltningen, og å plassere forvaltningsapparatet inn i en demokratisk-politisk og samfunnsmessig kontekst. Et sentralt spørsmål var i hvilken grad, og hvordan, den svenske forvaltningen ble styrt og kontrollert, og spesielt hvordan mål overføres fra politiske organ til forvaltningsapparatet. Som et ledd i dette arbeidet ble det innhentet et omfattende enquetemateriale. Dette ble i første omgang presentert vesentlig som en tabellsamling hvor svarene var fordelt etter administrasjonsenhetenes nivå og størrelse (5, med Molin og Månsson).

Bearbeidingsnivået er betydelig større i et fellesarbeid med Christofferson, Molin og Månsson hvor tjenestemannenes sosiale bakgrunn, utdanning, karriereveier og holdninger beskrives (10). Strømberg hadde her spesielt ansvar for et kapital om tjenestemennenes partipreferanser. Et av hovedfunnene var at de høyere tjenestemennene klart skilte seg fra befolkningen. Innslaget av sosialdemokrater var mindre, noe som ble forklart ved tjenestemennenes status og utdanning. I departementene var det derimot et større innslag av sosialdemokrater, noe som ble knyttet til partipolitisk rekruttering og muligens selvseleksjon. Et annet viktig resultat av dette prosjektet var en meget brukt innføringsbok om svensk offentlig forvaltning (4, se nedenfor).

Strømberg har også studert to andre sentrale institusjoner i det svenske forvaltningssystemet – utredningsvesenet og ombudsmannsordningen. Når det gjelder utredningsvesenet, foreligger det fra Strømberg en prosjektbeskrivelse (22). Når det gjelder ombudsmannsordningen, har Strømberg sendt inn tre studier skrevet i forbindelse med Riksdagens JO-utredning, hvor han fungerte som ekspert (17, 18, 19). I disse studiene gir Strømberg en oversikt over den internasjonale spredningen av ombudsmannsinstitusjonen, folks kunnskaper om ordningen (basert på en intervjuundersøkelse i en bydel i Gøteborg), men først og fremst en grundig studie av saker behandlet av JO i 1964, 1968 og 1972). Sentrale

spørsmål var hva som forårsaket veksten i antallet klager, og hvordan dette påvirket JOs virkemåte. En rekke mulige årsaker til veksten diskuteres – den kan *ikke* føres tilbake til en enkelt faktor. En følge av veksten (som Strømberg forventer vil fortsette) har også vært en utvikling i retning av rutinisering og forenkling av saksgangen hos JO.

Strømberg kan vise til en omfattende og bred undervisningserfaring. Det samme gjelder hans erfaring med undervisningsplanlegging og når det gjelder å planlegge og lede store forskningsprosjekt. I tillegg har Strømberg gitt vesentlige bidrag til læremiddelproduksjon. Helt sentralt her står innføringsboken "*Offentlig forvaltning. Stats- og kommuneforvaltningens struktur og funksjoner*" (4. med Molin og Månsson). Dette er en bok som på mange måter var et pionerarbeid, og som tildels bygde på originalforskning. Den dekket også helt klart et stort behov, noe som kommer til uttrykk i at den stadig er kommet i nye opplag. For et internasjonalt publikum kan en oversiktsartikkel om de svenske kommunereformene være nyttig (15). Strømberg har også bidratt til en samling praktiske øvinger i forvaltning (8).

Når Strømbergs vitenskapelige arbeider skal sammenfattes, fremstår det en markant profil. Strømberg er i utpreget grad teamarbeider og empiriker. I løpet av sin forskningskarriere har han deltatt i flere meget omfattende prosjekter, basert på store datainnsamlinger. Han har gjort et stort og nitid arbeid med å analysere disse datamengdene. Studiene har tatt opp spørsmål som er viktige for det demokratiske styresettets virkemåte, og ofte har Strømbergs innfallsvinkel vært praktisk-politisk enn teoretisk. Han har tatt opp reformer og utviklingstendenser som har stått sentralt i svensk politikk og samfunnsliv, og han har nedlagt et stort arbeid med å forsøke å skape et bedre kunnskapsgrunnlag om viktige sammenhenger knyttet til politisk deltakelse, representasjon og service-produksjon. Faktorer som har vært oppfattet som politisk manipulerbare, spesielt kommunestørrelse, har stått særlig sentralt i forfatterskapet.

Strømbergs forskningsstil innebærer en noe mer begrenset interesse for teori og modellsiden. Selv om studiene gjerne bygger på et normativt-demokratisk utgangspunkt, har han stort sett vært tilbakeholdene når det gjelder mer dyptgående analyser av demokratisk teori. Systemteori utgjør en slags bakgrunnsteppe for studiene, men det er sjelden at selve teorigrunnlaget diskuteres i noen dybde eller detalj. I mange tilfelle savnes også en mer omfattende gjennomgang av den internasjonale litteraturen, for eksempel som utgangspunkt for diskusjoner av alternative teorier og modeller. Dette kan selvsagt ha å gjøre med at det har dreid seg om oppdrags-

forskning med knappe tidsfrister. Det må imidlertid føyes til at Strømberg i de senere år har vist en økende vilje til å sette de enkelte empiriske studier inn i et større teoretisk perspektiv.

Hovedkonklusjonen er klar. Både hva angår kvalitet og kvantitet har Strømberg gjort en meget stor forskningsmessig innsats. Selv med en snever definisjon av "offentlig forvaltning" vil hovedtyngden av hans forfatterskap være klart relevant for den utlyste stillingen. Forvaltnings- og myndighetsadferd har i løpet av forfatterskapet fått en stadig mer sentral plass i forhold til studier av masseadferd. Samtidig har det funnet sted en betydelig faglig progresjon, og en forsterket vilje til å knytte enkeltundersøkelsene til mer generelle faglige problemstillinger og perspektiv. Strømbergs stilling forsterkes også av en bred pedagogiske erfaring, av hans innsats når det gjelder produksjon av lærebokmateriale, og ikke minst av hans svært omfattende erfaring med forskningsplanlegging.

Sammenligning

Når de to søkerne skal sammenlignes, må det legges vekt på at Strømbergs vitenskapelige produksjon er klart større enn Brantgårdes. I tillegg faller en større del av Strømbergs forsknings inn under tjenestens krav om innretning mot offentlig forvaltning. Begge søkerne har bred erfaring fra store prosjekter, bygd på omfattende datainnsamlinger. Men også her må Strømberg klart gå foran. Brantgårde har imidlertid i enkelte av sine studier vist en noe større interesse for, og ambisjoner i retning av, modellresonnementer. Det samme gjelder til dels også for anvendelsen av analyseteknikker. Når det gjelder progresjon de senere årene, må imidlertid Strømberg igjen stilles foran. Brantgårdes utvikling har i høy grad vært preget av den stilling han har hatt i SSD, noe som har ført til publikasjoner som bare i begrenset grad er meriterende for den stillingen han søker. Strømberg står også sterkest når det gjelder undervisningserfaring, utvikling av lærebokmaterieell, og erfaring fra prosjektledelse.

Ut fra en samlet vurdering kommer Strømberg uten tvil ut som den sterkeste kandidaten. Han er også klart kompetent for den stillingen han søker.

Jeg vil derfor foreslå at Lars Strømberg ansattes i det ledige professorat i statsvitenskap, med spesiell innretning på offentlig forvaltning, ved Gøteborgs Universitet.

Johan P Olsen

Av samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden utsedd att vara en av de ledamöter, som är särskilt förtrogna med tjänstens ämne, får jag härmed avge följande utlåtande.

Såsom sökande till tjänsten har anmält sig:

Lennart Brantgärde, Kålleröd

Lars Strömberg, Lerum

I detta yttrande bedömer jag först Lennart Brantgärdes och därefter Lars Strömbergs meriter för tjänsten samt företar slutligen en jämförande bedömning av de båda sökandena. Min bedömning göres med avseende på behörighetsvillkor och befordringsgrunder för professur i högskoleförordningen, 19 kap paragraferna 5 och 13. Vid bedömningen har jag beaktat att tjänsten är en professur i statsvetenskap med inriktning mot offentlig förvaltning.

Lennart Brantgärde disputerade 1974 vid Göteborgs universitet för filosofi doktorexamen och antogs som docent i statskunskap 1982.

Brantgärde avlade licentiatexamen 1971 med avhandlingen *"Verkställigheten av kommunblocksreformen – en studie i kommunalpolitiskt beslutsfattande i en 'risk-taking' situation"*, (stencil, Kommunalforskningsgruppen, Avhandlingsserien, 20). Doktorsavhandlingen kan ses som en utvidgning och omarbetning av licentiatavhandlingen. I anslutning till avhandlingsarbete har Brantgärde vidare publicerat en uppsats på engelska (nr 3 i förteckningen över skrifter).

Avhandlingen är en studie av kommunernas ställningstaganden, genom remissyttranden, till länsstyrelsernas förslag till kommunblocksbildning. I Brantgärdes undersökning sättes kommunernas ställningstaganden – tillstyrkande, avstyrkande eller olika typer av ändringsförslag – i relation till en uppsättning förklarande variabler, som utgörs av kommunegenskaper och konsekvenser av den föreslagna kommunblocksbildningen för kommunen. Såsom bakgrund till denna analys undersöker han även vilka faktorer som påverkat länsstyrelsernas förslag i vissa avseenden liksom konsekvenserna för olika typer av kommuner. Den huvudsakliga analysmetoden är skträdanalys. I ett appendix presenterar författaren en beslutsmodell för beslutsfattande under osäkerhet och ett försök till empirisk tillämpning göres; resultaten därav måste dock omges med starka reservationer. Undersökningens huvuddel är genomförd med imponerande energi och med stor teknisk förfarenhet. Problemet för författaren är emellertid att den komplexa analysapparaten inte ger så mycket avkastning i form av entydig information utöver vad man kunnat få fram med enklare medel. Man kan också uttrycka detta så att analysteknikens ambitionsnivå tycks ställa högre krav på data än vad det tillgängliga materialet kan uppfylla. (På sitt sätt är väl också detta ett resultat av intresse ur

metodologisk synpunkt.) Vissa huvudlinjer framträder dock, t ex att kommuner om möjligt gärna ville få centralortsstatus, att de ogärna vill ingå i block där centralorten förväntas ge svag service eller där skattehöjning kan väntas, att utsikten att hamna i ett block med annan partipolitisk balans är en negativ faktor samt slutligen att kommunerna avvägt sådana omständigheter mot varandra, när de tog ställning till kommunblocksförslagen. I dessa arbeten dokumenterar Brantgärde att han är väl förtrogen med litteraturen inom det beslutsteoretiska området; genomförandet av undersökningen har sin styrka i viljan att pröva nya teoretiska och metodiska angreppssätt.

I läroboken *Konfliktlösning på arbetsmarknaden* (1974) har Brantgärde bidragit med ett stort inledande kapitel om "metoder för konfliktlösning på arbetsmarknaden". Kapitlet ger en god och systematisk redogörelse för ämnet. Inledningsvis presenterar författaren på ett intresseväckande sätt den teoretiska diskussionen om konfliktbegreppet och den följande framställningen bygger i mycket på författarens egen analys och systematisering. Kapitlet utgör som helhet ett gott tillskott till Brantgärdes meritering, med avseende på både forskning och läromedelsframställning.

Brantgärde har genomfört två utredningar av informationskampanjer för vilka redogörelser ges i fem mindre skrifter, varav en författats tillsammans med Jörgen Westerståhl (1974–1977, nr 8–11, 13 i författarens förteckning över skrifter). Det är närmast fråga om deskriptiv avrapportering, som ger information av praktiskt intresse för beställarna. Bearbetningen av materialet är utförd med teknisk kompetens som i alla Brantgärdes arbeten. Men den snäva begränsningen med avseende på frågeställningar och teorianknytning (som väl betingats av utredningsuppdragets karaktär) medför att dessa rapporter väger ganska lätt som vetenskaplig meritering.

På uppdrag av personvals- och valkretsutredningen har Brantgärde företagit en undersökning av den mandatfördelning, som under vissa förutsättningar skulle ha uppkommit om Sverige varit indelat i enmansvalkretsar vid 1973 års val. Resultaten redovisas i *"Simulerade val med majoritetsvalsystem"* (bilaga till SOU 1977:94). Brantgärdes undersökning har som förebild den studie av majoritetsval, som Carl Gunnar Jansson gjorde på författningsutredningens uppdrag. Brantgärde har dock på grundval av kommunindelningen 1973 konstruerat en ny uppdelning av landet i enmansvalkretsar. 'Simuleringen' består helt enkelt i att röstfördelningen vid 1973 års val inom de sålunda erhållna kretsarna läggs till grund för en beräkning av mandatfördelningen, dels om de fem partierna uppträder var för sig, dels om olika block bildas. Därutöver görs ett försök att beräkna effekten av variationer i valutfall under förutsättningen att

partier/block uppvisar en jämn procentförskjutning över hela landet. Undersökningsresultaten bekräftar i allt väsentligt de resultat Carl Gunnar Jansson kom fram till, vilket väl kunde förväntas. Presentationen av analys och resultat är väl gjord. Som bidrag till diskussionen om valsättseffekter är också Brantgärdes diskussion av kriterierna för indelningen i enmansvalkretsar av intresse, och utöver huvudalternativet prövar han en andra indelningsvariant. Den teoretiska diskussionen om kretsindelning förs emellertid inte särskilt långt, och det kunde ha varit av intresse att knyta an till den metodmässigt avancerade diskussion om valkretsindelning som förts i USA och Storbritannien från 1960-talet och framåt.

Inom ramen för forskningsprojektet "Utredningsväsendet i Sverige" har Brantgärde genomfört en delundersökning, som presenteras i rapporten "Utredningsväsendet och svensk efterkrigslagsstiftning" (1979, stencil, nr 14 i förteckningen över skrifter). Brantgärde har analyserat ett sample av propositioner, ca 900, från tiden 1945–1976 och klassificerat propositionerna dels med avseende på lagstiftningens karaktär, dels med avseende på om propositionen bygger på utredningsbetänkande respektive andra typer av förarbeten. För den förstnämnda klassificeringen utgör Lowis policy-klassifikation utgångspunkten. I praktiken visar sig denna svårhanterlig, både teoretiskt och praktiskt. Brantgärde gör därför en modifiering av klassificeringen. Modifieringen har otvivelaktigt gjort tillämpningen i kodningen lättare, men slutresultatet synes mig sakna begreppsmässig klarhet. Mer fruktbara synes mig de ytterligare klassificeringar som införts i undersökningen vara: generalitet, riktning, expansivitet, extern/intern. Även ifråga om några av dessa förefaller det emellertid ha uppkommit svårigheter med avseende på såväl begreppsdefinitioner som operationaliseringar. Brantgärde utnyttjar samtliga dessa klassificeringar som 'prediktorer' i en trädanalys, där propositioner är analysenheter och förekomsten av förarbete i form av utredningsbetänkande är den 'beroende variabeln'. Denna analysstrategi förefaller föga fruktbar i detta fall: trädanalysen leder till ett stort antal grupper, som sammanföres av författaren till ett mer överskådligt antal större kategorier. Men kategoriklassificeringen synes varken ha någon teoretisk meningsfull grund eller något verkligt klargörande informativt värde. Man observerar också att Lowis klassifikation, som ju var utgångspunkten, i stort sett gått förlorad i kategoridefinitionerna. Det är svårt att säga om intressantare resultat kunde ha uppnåtts med en annan analysstrategi eller om problemet snarare ligger i den grundläggande klassificeringen av propositionerna. Ett resultat av betydande intresse redovisas dock: andelen propositioner som grundar sig på utredningsbetänkan-

den (SOU eller Ds) ökar starkt och kontinuerligt under perioden.

Inom det kommunaldemokratiska forskningsprogrammet har Brantgärde genomfört en studie som framlagts i en skrift (med Alfredsson och Sjödin som medförfattare) med titeln: *Kommunalpolitik, massmedier och medborgare* (Ds Kn 1981:13). I anslutning till denna skrift har han också publicerat en uppsats på engelska (nr 22 i förteckningen över tryckta skrifter) samt en välskriven sammanfattning i form av ett kapitel i boken *De nya kommunerna* (nr 21).

Med utnyttjande av ett stort datamaterial (intervjuundersökningsdata, data från kvantitativ innehållsanalys av massmedia) undersöker han i detta arbete hur informationsnivån beträffande lokala sakfrågor och kännedom om lokala politiker förändrats från 1966 (Kommunalforskningsgruppens data) till 1979. Författaren undersöker också sambandet mellan mediaexposition och politiskt engagemang och en intressant analys företas av betingelserna för uppkomsten av "informationsklyftor" i valmanskåren. Undersökningen beskriver vidare förändringar i mediasituationen (utbud och konsumtion) och utvärderar effekterna av dessa. Analyserna är väl gjorda och presenterade, och de genomföres med utnyttjande av avancerad analysteknik.

Boken ger ett gott tillskott till Brantgärdes vetenskapliga meritering.

Jag övergår nu till meritbedömning med avseende på behörighetskravet "pedagogisk skicklighet" respektive befodringsgrunden "pedagogisk skicklighet som visats genom handledning av forskare, vetenskaplig undervisning eller utarbetande av läromedel för sådan undervisning". Brantgärde, har såsom redan nämnts, bidragit med ett kapitel till läroboken *Konfliktlösning på arbetsmarknaden*. Klart meriterande som läromedelsframställning är vidare hans uppsats om "trädanalys", först presenterad som stencilerad rapport, senare publicerad i *Statsvetenskaplig Tidskrift*. Hans beskrivning av trädanalysen är pedagogisk och instruktiv, och i uppsatsen ingår vidare ett väl presenterat tillämpningsexempel. Jag återkommer i det följande till en bedömning av tjänsten vid SSD ur denna synpunkt.

Brantgärdes akademiska undervisningserfarenhet utgöres av ett års förordnade som extra universitetslektor på heltid, ett halvt års förordnade som forskarassistent samt 285 timarvoderade lektorstimmar, vilket tillsammans synes motsvara något mer än två års tjänstgöring som universitetslektor på heltid. Hans undervisning har i huvudsak varit förlagd till grundutbildningen. Därutöver redovisar han forskarhandledning i begränsad utsträckning samt undervisningserfarenhet i samband med tjäns-

ten vid SSD (se nedan).

Brantgärde innehar sedan början av år 1981 tjänst som föreståndare vid Svensk samhällsvetenskaplig datatjänst. Såsom föreståndare har han nedlagt ett förtjänstfullt arbete på denna verksamhet och det kan med fog sägas att en mycket värdefull resurs för samhällsvetenskaplig forskning har byggts upp. Arkivet har nu ett respektingivande antal svenska datamängder, redigerade och med dokumentation, tillgängliga för sekundäranalys. Genom samverkan med utländska datatjänster finnes också tillgängligt vid SSD ett stort antal utländska undersökningar, och fler kan anskaffas när så erfordras. Redan 1982 publicerade SSD, med Brantgärde som redaktör, en värdefull katalog över databaser i Sverige, *Svenska databaser I*, med supplement på engelska. Brantgärde har vidare författat flera uppsatser om datatjänstens verksamhet samt informationsmaterial om densamma.

Brantgärdes arbete som föreståndare för SSD låter sig inte så lätt inordnas under någon av de grunder för meritvärdering som anges i högskoleförordningen. Brantgärdes hittills publicerade skrifter i anslutning till denna tjänst har ej primärvetenskaplig karaktär. Inte desto mindre är det givetvis fråga om en värdefull insats för svensk samhällsvetenskap. Jag anser därför att Brantgärdes arbete som föreståndare bör tillmätas ett visst meritvärde vid tillsättandet av en professur i ett samhällsvetenskapligt ämne. Det finns obestriddligen ett forskningsinslag i uppbyggandet av ett dataarkiv, och framställandet av dokumentation för sekundärbearbetning torde tvivelsutan kunna räknas som en form av läromedelsframställning i forskarutbildningen.

Till sist vill jag göra följande *sammanfattande bedömning*:

Brantgärdes vetenskapliga produktion är inte stor, men han har tagit itu med forskningsuppgifter på olika områden, visat prov på förmåga att metodiskt och teoretiskt tillämpa skilda angreppssätt i sin forskning. Hans forskning präglas också av uppslagsrikedom, teknisk kompetens och energi ifråga om att pröva en mångfald av analysmetoder. Ibland tycks analysmaskineriet ta överhanden och resultaten blir av ganska begränsat eller enbart deskriptivt intresse. I avhandlingen har han emellertid visat att han kunnat utvinna så mycket som rimligen var möjligt av ett svåranalyserat material, och i hans enligt min mening bästa arbete – *Kommunalpolitik, massmedier och medborgare* – har hans arbetsätt lett till ett förstklassigt resultat. Brantgärdes undervisningsfärdighet är inte särskilt omfattande men synes vara tillräcklig, och han har även framställt läromedel. Därutöver bör, såsom redan framhållits, hans insats som föreståndare för SSD räknas honom tillgodo ur meriteringssynpunkt.

Brantgärdes forskning faller till icke oväsentlig del inom området offentlig förvaltning och synes därför svara mot ämnesinnehållet för den ledigförklarade professuren i statsvetenskap med inriktning på offentlig förvaltning.

Sammanfattningsvis finner jag att Brantgärde är behörig till den ledigförklarade tjänsten.

Lars Strömberg disputerade 1974 vid Göteborgs universitet för filosofie doktorsexamen på avhandlingen "*Väljare och valda: En studie av den representativa demokratin i de svenska kommunerna*". (Stencil, Kommunalforskningsgruppen, Avhandlingsserien: 32) och avlade licentiatexamen 1967 med avhandlingen "*Lokalkommunal valkampanj i 1962 och 1966 års valrörelser*". (Stencil, Kommunalforskningsgruppen, Avhandlingsserien: 1). Han antogs som docent i statskunskap 1974.

I Kommunalforskningsgruppens serie av publicerade skrifter svarade Strömberg för redigeringen av den tekniska delen av skriften *Ett forskningsprogram*, där urval, plan och analysmetod presenterades, och han är vidare författare till två kapitel och medförfattare till ett kapitel i skriften *Medborgarna informeras av vilka ett behandlar "Förutsättningar i valkampanj i lokala frågor"*. (Den kommunala självstyrelsen, del 1 respektive del 2, Uppsala: Almqvist och Wiksell, 1970 respektive 1971.) Tillsammans med Per-Owe Norell har Strömberg vidare författat *Kommunalförvaltningen*; Strömberg var ledare för projektet, som genomfördes på uppdrag av Kommunaldemokratiska kommittén, och är författare till sex av bokens åtta kapitel. Den centrala frågeställningen i detta arbete gäller politikernas och tjänstemännens roll i det kommunala beslutsfattandet. Lars Strömberg var vidare tillsammans med Jörgen Westerståhl redaktör för den sammanfattning av den Kommunaldemokratiska forskningsgruppens undersökningar som framlades i *De nya kommunerna*, (Stockholm: Publica, Liber Förlag, 1983) och har ensam respektive tillsammans med Westerståhl författat tre kapitel i boken, varav ett är det sammanfattande kapitlet med en utvärdering av kommunblocksreformen. I flera mindre skrifter har Strömberg redovisat undersökningar av de lokala frågornas behandling i dagspressen under valrörelser från 1958 till 1976 (se 1, 9, 23 i förteckningen över tryckta skrifter). Han har också (tillsammans med Mårten Persson) företagit en välgjord studie av ett experiment med kommunalnämnder i Göteborg (21).

Tillsammans med dessa arbeten kan grupperas ett flertal uppsatser och bokkapitel, som sammanfattar och presenterar forskningsresultat från Kommunalforskningsgruppens och Kommunaldemokratiska kommitténs på svenska och engelska (12, 14, 15, 16, 20, 25, 27).

Särskilt de på engelska författade uppsatserna är faktiskt mer än sammanfattningar: de uppställer och preciserar frågeställningar från kommunalforskningsprogrammet och diskuterar dem vidare på ett fruktbart sätt.

Med denna översikt har också konturerna av Strömbergs viktigaste forskningsinsats tecknats, nämligen studiet av den kommunala demokratin och den kommunala förvaltningen. Det synes mig inte påkallat att ingående kommentera eller referera alla Strömbergs arbeten var för sig; istället vill jag bedöma dem som en samlad forskningsinsats.

Ett genomgående tema i Strömbergs forskning är att han velat belysa betingelserna för en vital kommunal demokrati och en kommunal verksamhet som svarar mot medborgarnas behov och önskemål. I dessa undersökningar kommer ett brett register av samhällsvetenskapliga metoder för insamling och analys av data till utnyttjande: intervjuundersökningar och postenkäter på elektorats- och elitnivå, kvantitativ innehållsanalys av massmedia och aggregatdata på kommunnivå kan nämnas utan att listan därför blir fullständig. I detta sammanhang kan det förtjäna att erinras om att Strömberg spelade en viktig roll vid planläggningen och genomförandet av Kommunalforskningsgruppens väldiga datainsamlingsprogram och att han likaledes medverkade vid genomförandet av Kommunaldemokratiska kommitténs forskningsprogram. I Strömbergs egna arbeten är det ett genomgående drag att han med olika infallsvinklar undersöker interaktionen mellan sex viktiga komponenter i den kommunala politiska processen: väljarnas åsikter, de valdas åsikter och beslutsfattande, aktualisering för medborgarna av lokala frågor (genom tex lokala valkampanjer och dagspress), medborgarnas deltagande, relationen mellan politikerstyrning och tjänstemanna-inflytande (speciellt i det stora arbetet *Kommunalförvaltningen*) och slutligen kommunernas strukturella egenskaper med avseende på befolkningsstorlek, social-ekonomiska karakteristika och kommunal organisation. Tillsammans ger dessa komponenter möjlighet att belysa alla viktiga aspekter av kommunal politik och kommunal förvaltning.

Infallsvinklarna i Strömbergs undersökningar är som sagt flera, men hela serien av arbeten hålles samman av att kommunernas strukturegenskaper genomgående behandlas som en viktig förklarande faktor, explanans, vars betydelse Strömberg vill belysa. Detta är givetvis betingat av att effekterna av de stora kommunindelingsreformerna var just vad först Kommunalforskningsgruppen och sedan Kommunaldemokratiska kommitténs forskningsprogram syftade till att utvärdera. Men det visar sig också vara ett fruktbart angreppssätt på inomvetenskapliga grunder.

Särskilt i doktorsavhandlingen står relationen väljare-valda – den kommunala demokratin som en representationsprocess – i förgrunden som explanandum och i viss mån som utvärderingskriterium. I licentiatavhandlingen och i flera uppsatser riktas uppmärksamheten mot förutsättningarna – genom tex massmedias och partiorganisationers agerande – för att lokala frågor skall föras ut till medborgarna och uppmärksammas i valrörelser. I båda avhandlingarna klarlägger Strömberg hur den kommunala politiska processen påverkas av kommunernas strukturegenskaper, men också av andra faktorer. I uppsatsen "*Participation and Community Structure*" anlägger han samma betraktelsesätt i en studie av politiskt deltagande (nr 12 i förteckningen över skrifter).

I den stora undersökningen av den kommunala förvaltningen förskjutes perspektivet i någon mån. Här sättes tjänstemännen och relationen mellan politiker och tjänstemän i förgrunden. Den övergripande frågeställningen gäller politikernas och tjänstemännens roll i beslutsfattandet. Den kommunala förvaltningsorganisationen är en av de faktorer vars betydelse undersökes, men av allra störst intresse är kanske författarens utvärdering av den senaste kommunindelingsreformens effekter på den kommunala demokratin.

Styrkan i denna brett upplagda forskningsinsats ligger främst i den empiriska analysen, det säkra handlaget när det gäller att påvisa mönster och samband i data och att bestämma hur långt data bär som underlag för slutsatser. Särskilt väl kommer denna forskningsstil till sin rätt, när det gäller att utvärdera och pröva antaganden om empiriskt väl avgränsade delar av den process som undersöks. Om man skall peka på en svaghet i detta sätt att arbeta, så är det att det i de tidigare arbetena leder till en alltför stor återhållsamhet, när det gäller att ta steget från att "redovisa resultat" till att sätta in resultaten i ett mer generellt teoretiskt perspektiv. Det skall gärna medges att ingen som läser dessa arbeten kan undgå att observera att resultaten är relevanta och viktiga för vår förståelse av hur demokratin fungerar (och Strömberg påpekar själv givetvis detta). Men man skulle ha önskat att forskningsansatsen och undersökningsresultaten diskuterats mer ingående och mer explicit i ljuset av empirisk och normativ demokratiteori.

Samma kritiska reflexioner har man emellertid ej anledning att göra beträffande Strömbergs senare arbeten, tex bidragen till *De nya kommunerna* och undersökningen om *Kommunalförvaltningen*, där han visar prov på förmåga till generalisering och syntes utan att förlora förankringen i handfast empiri. Det sistnämnda arbetet utgör som primärforskning ett vägande tillskott till Strömbergs vetenskapliga meritering.

Som helhet har Strömbergs forskning om de svenska kommunerna, lokal politik och kommunalt beslutsfatt-

tande en betydande bredd. Detta gäller mångsidigheten i valet av infallsvinklar i hans undersökningar och det gäller också den metodmässiga kompetensen. Tillsammans har denna forskning givit oss ett icke ringa mått av ny kunskap.

Den statliga förvaltningen utgör ett andra huvudområde i Strömbergs forskning. Tillsammans med Molin och Månsson har han författat en allmänt använd lärobok om den statliga och kommunala förvaltningen. *Offentlig förvaltning*, vilken trots lärobokskaraktären delvis redovisar författarnas egen forskning. Utöver dess värde som läromedel har detta arbete också ett vetenskapligt meritvärde. Boken om förvaltning tillkom inom ramen för ett forskningsprojekt, som också innefattade en empirisk undersökning av statstjänstemännens sociala rekrytering och politiska attityder. I boken *Byråkrati och politik* som blev resultatet av denna undersökning har Strömberg svarat för en väl genomförd analys av statstjänstemännens politiska preferenser och av sambandet mellan politiska attityder och social bakgrund inom tjänstemannakåren.

Som expert i riksdagens JO-utredning fick Strömberg tillfälle att genomföra egen forskning om JO-ämbetet. Det viktigaste resultatet av detta arbete är Strömbergs analys av ärenden och ärendebehandling vid ombudsmannaämbetet. Undersökningen är en värdefull empirisk kartläggning, genomförd med metodisk stringens och väl utformade frågeställningar. Strömberg bidrog vidare till undersökningen med en god översikt av JO-ämbetets motsvarigheter utomlands samt en liten men intresseväckande studie av allmänhetens information om JO-ämbetet. (Resp bilaga 1, kapitel 4 och bilaga 2 i: *JO-ämbetet: Uppgifter och organisation*; SOU 1975:23). Strömbergs arbete för JO-utredningen har uppenbarligen ett kompetensvärde genom att han gjort sig förtrogen med ett sakområde, som ligger vid sidan av hans huvudområden, och hans egna undersökningar i detta sammanhang utgör ett mycket gott tillskott till hans vetenskapliga meritering. Strömberg har vidare varit en av de huvudansvariga för ett forskningsprojekt om det statliga utredningsväsendet vid Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. Från projektet har hittills framlagts rapporter från andra medverkande. Strömbergs roll som projektledare torde kunna tillgodoräknas honom främst som ett av många vittnesbörd om hans erfarenhet av "planering och ledning av forskning" men utgör väl också ett vittnesbörd om bredden i hans forskningsintressen.

Strömberg redovisar slutligen flera pågående forskningsprojekt. Av naturliga skäl föreligger från dessa endast skrifter som behandlar projektplanering och preliminära resultat. Flera av dessa utgör intresseväckande

ansatser inom utvärderingsforskning, speciellt med avseende på relationen mellan central styrning och lokal självstyrelse. Ett lovande nytt projekt är vidare en svensk undersökning inom ramen för en internationell studie av värderingar och rollföreställningar inom lokala eliter.

Sammanfattande bedömning

Strömbergs vetenskapliga produktion är metodmässigt både uppslagsrik och gedigen och av hög vetenskaplig kvalitet. Utöver det område där han bedrivit sin mest omfattande forskning – kommunal politik och kommunal förvaltning – har han framgångsrikt behandlat också andra viktiga forskningsuppgifter på den offentliga förvaltningens område.

Strömbergs vetenskapliga produktion svarar vidare väl mot professurens ämnesinnehåll: statsvetenskap med särskild inriktning på offentlig förvaltning. Den har den bredd som krävs för en allmän statsvetenskaplig kompetens, och samtidigt uppvisar den en särskild inriktning på professurens specialområde inom ämnet.

Strömberg har vidare en stark meritering med avseende på planering och ledning av forskning. Han var projektadministratör för det stora kommunalforskningsprojektet och har därutöver organiserat och lett ett flertal andra projekt.

Jag kommer slutligen till behörighetskravet pedagogisk skicklighet och befodringsgrunden "pedagogisk skicklighet som har visats genom handledning av forskare, vetenskaplig undervisning eller utarbetande av läromedel för sådan undervisning". Strömberg har en omfattande undervisningserfarenhet, som innefattar undervisning på alla nivåer i det svenska universitetssystemet och därjämte nästan två år som professor i offentlig förvaltning i Danmark. Både i Sverige och Danmark har han erfarenhet av undervisningsplanering. Som forskarassistent, docent, i f professor och arvodesprofessor har han svarat för handledning av forskarstuderande. Som ovan nämnts är Strömberg en av författarna till läroboken *Offentlig förvaltning* och han är vidare medförfattare till en skrift med arbetsmaterial för förvaltningsövningar för studenter i grundutbildning. Strömbergs kompetens med avseende på pedagogisk skicklighet är sålunda väl styrkt.

Sammanfattningsvis finner jag att Strömberg är behörig och väl styrkt sin kompetens för den ledigförklarade professuren i statsvetenskap med inriktning mot offentlig förvaltning.

Jämförande bedömning

Vid en jämförelse mellan de två sökandena finner jag att Strömbergs vetenskapliga produktion är mer omfat-

tande än Brantgärdes och att Strömberg med avseende på vetenskaplig skicklighet är överlägsen sin medsökande. Strömberg har vidare en stark meritering i fråga om att planera och leda forskning, och har i detta hänseende ett klart försteg, även om Brantgärdes insats som föreståndare för Svensk samhällsvetenskaplig datatjänst tages i beaktande vid jämförelsen. Slutligen har Strömberg mycket större erfarenhet av undervisning, undervisningsplanering och forskarhandledning än Brantgärde. Med avseende på båda bedömningsgrunderna vetenskaplig skicklighet och pedagogisk skicklighet finner jag sålunda att Strömberg måste sättas främst, med ett stort försteg framför Brantgärde.

Såsom framgick av min granskning av Strömbergs meriter finner jag att han väl styrkt sin kompetens för den ledigförklarade professuren i statsvetenskap med inriktning mot offentlig förvaltning. Enligt min mening bör Strömberg föreslås till innehavare av tjänsten.

Bo Särilvik

Utlåtande av de särskilt utsedda ledamöterna av samhällsvetenskapliga fakultetens tjänsteförslagsnämnd för tillsättning av professur i statsvetenskap, särskilt planering och förvaltning, i Stockholm, långtidsvikariat

Två sökande har anmält sig, nämligen tf professor Rune Premfors och tf professor Björn Wittrock. För båda gäller att deras vetenskapliga produktion faller väl inom ramen för den sökta tjänsten. I övrigt vill jag anföra följande:

Rune Premfors f 1947, blev fil kand 1971 och fil dr 1981 vid Stockholms Universitet. Han antogs som oavlönad docent i statskunskap vid Stockholms Universitet 1983.

Han har varit amanuens, forskningsassistent och lärare vid Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms Universitet. Från den 1 januari 1985 har han varit tf professor vid Förvaltningshögskolan. Han har haft expertuppdrag för offentliga myndigheter och tillbringat en tid som Research Associate vid Yale.

Den allt dominerande delen av Premfors vetenskapliga produktion behandlar högskole- och forskningspolitik. Därutöver har han tagit upp policyanalys, effektivitetsfrågor samt offentlig ekonomi. Totalt har han inlämnat inte mindre än 51 arbeten. Bland dessa finns två böcker och ett större manuskript. I övrigt är det frågan om uppsatser, notiser, översikter, utkast till forskningsprogram, diskussionsinlägg och bokanmälningar.

Hans första större arbete är *Systems of Higher Education* 1977, 200 s (medförfattare Bertil Östergren). Boken är en redovisning av den högre utbildningen i Sverige med tyngdpunkten på 1960-talet. Den vittnar om författarnas ingående kunskaper om problematiken men saknar väsentligen teoretiska inslag och metodologiska överväganden. I ett annat tidigt arbete, *Regeringsskiftet och högskolepolitiken*, 1977, 75 s, beskrivs ingående högskolepolitiken under den borgerliga trepartiregeringens första år.

Högskolepolitik är också ämnet för Premfors doktorsavhandling, *The Politics of Higher Education*, 1980, 250 s. Författaren jämför utbildningspolitiken i Sverige, Frankrike och Storbritannien under de tre senaste decennierna och söker förklara olikheterna i politikutformning. Han anknyter till genrer som "comparative public policy" och "comparative higher education", vilka presenteras i var sitt avsnitt. Med utgångspunkt från ett antal kriterier, som inte diskuteras teoretiskt, väljer han ut fyra policydimensioner. Dessa är lätt urskiljbara i den då aktuella diskussionen av den högre utbildningen, men författaren har också ambitionen att de ska vara applicerbara på andra policyområden. Avhandlingen disponeras i fyra stora avsnitt, ett för var och en av dimensionerna, varefter ett sammanfattande avsnitt avslutar. Det är en brett upplagd undersökning, som är stramt disponerad, väl genomförd och präglad av ingående kunskaper om utbildningspolitik. Vad man kunde önska vore en större teoretisk djärighet och en explicit metodologisk diskussion.

Premfors har skrivit ett antal uppsatser, varav åtskilliga är publicerade i internationella vetenskapliga tidskrifter. En del av dessa uppsatser återger avhandlingsresultat, medan andra för analysen vidare. Bland de senare finns ett försök att anknyta till litteratur om "politisk stil" ("National Policy Styles and Higher Education in France, Sweden and the United Kingdom" 1982, 16 s) och en tillämpning av ett "value tradeoff"-perspektiv ("Values and Value Tradeoffs in Higher Education Policy", 1982, 16 s). Av övriga uppsatser har flertalet föga teoretisk anknytning, men de är – som allt Premfors skrivit – präglade av klarhet och kunnighet.

Inom området högre utbildning har Premfors redigerat en antologi (*Higher Education Organization*, 1984) med en internationell uppsättning författare. Själv har han skrivit den inledande presentationen av volymen samt en uppsats ("Implementation Strategies in Higher Education" 22 s). Uppsatsen omfattar två kortfattade forskningsöversikter, en diskussion av några centrala teser i ett svenskt arbete samt en kortfattad diskussion om problemet att nå fram till preskriptioner.

Premfors är också väl orienterad i policyanalys i allmänhet, vilket framgår av utmärkta översikter som "So-